

[Psaní VP trochu jinak]

Martin BENEŠ

<benes@ujc.cas.cz>

30. studentský workshop Žďárek – Litoměřice, 21. 4. 2012

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vzdělávací cyklus Moderní mluvnice češtiny pro studenty magisterských a doktorských programů filologických oborů
reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/15.0275

[Funkce VP v češtině]

- (1) signalizace začátku větného celku
  - problémy jen s typem *e-Banka, iDnes* atp.
- (2) vyjádření zvláštního vztahu k osobě nebo věci; (jen) v zájmenech pro 2. osobu (a v oficiálních dopisech)
- (3) reprezentují první písmeno slova v (iniciálových) zkratkách – (*OSN, EU, FF UK, PF UK vs. PedF UK*)
- (4) zdůraznění výrazu nebo i delšího úseku textu
  - (*Bylo to SKVĚLÉ!; To NENÍ pravda.*)
- (5) signalizace propriálnosti výrazu
  - (*město Litoměřice*)

[Tzv. sémantická otázka]

- Jak poznat proprium (proprium vs. apelativum)?
- apelativum má jak generickou, tak singulární referenci, proprium jen singulární
- ve funkci propria se může vyskytnout jinak (původem) apelativní výraz: *město Město Touškov, náměstí Náměstí, náměstí Na Náměstí, lázně Lázně Bělohrad, deník Deník*)
- jde o singulární objekt určité třídy („vodních toků“), k jejímž exemplářům se (v daném jazyce) pravidelně odkazuje příslušným apelativem *x* (*řeka*), kterému bylo udělena forma *y* (*Vltava*) jakožto její vlastní jméno.
- jde o nějaké *x*, které se „jmenuje“ *y* (kterému byla forma *y* udělena jakožto jeho VJ)? **vs. jedinečnost**

[Sémantická otázka – příklady]

- západní sahara
  - *západ Sahary vs. SADR*
- vídeňská univerzita
  - *jakákoli instituce terciárního vzdělávání ve Vídni vs. Universitaet Wien*
- moskevské nádraží
  - *jakékoli nádraží v Moskvě vs. jedno z nádraží v Petrohradě*

[Tzv. strukturní otázka]

- je-li proprium víceslovné, v jakých částech (na jakých jeho místech) se píše VP?

Pojmenování:

{[1-*apelativní složka*] + [2-propriální složka]}

- (1) apelativní složka: výraz popisující/určující typ/druh pojmenovávané skutečnosti
- (2) propriální složka: samotné proprium

[Strukturní otázka – příklady]

Pojmenování:

{[1-*apelativní složka*] + [2-*propriální složka*]}

ORLICKÉ | *HORY*

ŘEKA | *VLTAVA*

REPUBLIKA | ČESKOSLOVENSKÁ

NÁMĚSTÍ | *MÍRU*

Existují pojmenování, u nichž jejich apelativní složka nemusí být nutně přítomná

[Strukturní pravidla pro psaní VP v apelativní složce]

- apelativní složka se píše s MP, je-li víceslovná, píše se s MP všechny její části
- výjimky (tj. píše se s VP, když...):
  - *sídliště* + gen.: *Sídliště* | Antala Staška, *Sídliště* | Míru vs. *sídliště* | Máj, *sídliště* | Vltava, *náměstí* | Míru
  - *Republika* | česká, československá vs. *kraj* | Jihočeský *Dekret* | kutnohorský vs. Kutnohorský | *dekret*
  - bez opory v PČP existuje silná tendence psát VP v označení lékáren, prodejen, restaurací, hotelů, hospod, galerií VP (*Hotel* | Arnika m. *hotel* | Arnika atp.)

[Strukturní pravidla pro psaní VP v propriální složce]

- píše se vždy na začátku s VP
- je-li dvouslovná, píše se ve druhém výrazu VP buď tehdy, (i) je-li tento výraz sám o sobě propriem, nebo tehdy, (ii) označuje-li daný výraz jiný typ/druh pojmenovávané skutečnosti, než vyjadřuje apelativní složka
  - (*hora*) | Černá₁ hora₂ vs. *stát* | Černá₁ Hora₂
- je-li víceslovná, píše se ve třetím, čtvrtém atd. slově VP jen tehdy, je-li daný výraz sám o sobě vlastním jménem
  - *ulice* | Štábního₁ kapitána₂ Aloise₃ Vašátka₄

[Nutnost věcných znalostí pro rozlišení apelativní a propriální složky]

- je nutné vědět, co se pojmenovává (tj. jaký výraz popisuje/určuje // by popisoval/určoval typ/druh pojmenovávané skutečnosti) a jakým propriem se tak činí (jaký výraz / jaké výrazy jsou samotnou propriální složkou)

náměstí | Míru vs. *stanice MHD* | **Náměstí** Míru

- jde o nějaké x, které se „jmenuje“ y
MĚSTO TOUŠKOV, MĚSTO KARVINÁ, LÁZNĚ BĚLOHRAD,
LÁZNĚ PODĚBRADY atp.

[Strukturní pravidla pro psaní VP v propriální složce – výjimky]

- ve víceslovných předložkových pojmenováních obcí, měst a městských částí se v prvním slově po předložce píše VP vždy, i když dané slovo samo o sobě není proprium:
  - *městská část* | Újezd nad **L**esy
- v pojmenováních veřejných prostranství začínajících předložkou se v prvním slově po předložce píše vždy VP:
  - *náměstí* | **P**od Branou
- v pojmenováních sakrálních staveb se slovo svatý (sv.) následující po označení/určení typu/druhu sakrální stavby píše vždy s MP:
  - *kaple* | **s**v. Antonína (vs. Měli svatbu u **S**vatého Antonína.)